

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

INNOVATIVE ACTIVITY AS A FACTOR OF ENSURING COMPETITIVENESS IN AGRICULTURE ENTERPRISES

Інноваційна діяльність є важливою складовою частиною системи заходів для прискорення розвитку підприємств, підвищення їх продуктивності та конкурентоспроможності. У статті представлено теоретичні підходи науковців до визначення поняття «інновації». Проаналізовано вплив інноваційної діяльності на конкурентоспроможність аграрних підприємств України. Розглянуто особливості та проблеми впровадження інновацій у виробничу діяльність аграрних підприємств, визначено сутність поняття «агроінновації». Виявлено параметри та характеристики інноваційного потенціалу підприємств аграрного сектору. Обґрунтовано пріоритетні напрями інноваційної діяльності, визначено необхідність розроблення інноваційної політики суб'єктів господарювання. Визначено етапи здійснення інноваційної діяльності, сформовано алгоритм її проведення. Запропоновано заходи, що дають змогу успішно впроваджувати інновації у виробництво.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, агроінновації, конкурентоспроможність, інноваційний потенціал, інноваційна політика, аграрні підприємства.

Инновационная деятельность является важной составляющей системы мер для

ускорения развития предприятий, повышения их производительности и конкурентоспособности. В статье представлены теоретические подходы ученых к определению понятия «инновации». Проанализировано влияние инновационной деятельности на конкурентоспособность аграрных предприятий Украины. Рассмотрены особенности и проблемы внедрения инноваций в производственную деятельность аграрных предприятий, определена сущность понятия «агроинновации». Выявлено параметры и характеристики инновационного потенциала предприятий аграрного сектора. Обоснованы приоритетные направления инновационной деятельности, определена необходимость разработки инновационной политики субъектов хозяйствования. Определены этапы осуществления инновационной деятельности, сформирован алгоритм ее проведения. Предложены меры, которые позволят успешно внедрять инновации в производство.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, агроинновации, конкурентоспособность, инновационный потенциал, инновационная политика, аграрные предприятия.

УДК 330.341.1

<https://doi.org/10.32843/bses.49-9>

Желуденко К.В.

аспірант

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Zheludenko Kristina

Kherson State Agricultural University

The main component of the enterprises dynamic development is competitiveness, since it characterizes the possibility and effectiveness of its adaptation in modern market conditions. Rapid changes in production technologies, management and organization of enterprises cause aggravation of competition, in which business entities that conduct innovative activities win. Innovation allows the company to take and maintain a market leader position, increase its productivity and competitiveness. Therefore, taking into account the peculiarities of innovative activity of agricultural enterprises should be one of the decisive conditions for their further development. The role of innovation in the economy and development of enterprises, the problems of implementation, as well as its impact on the competitiveness of business entities are investigated in the works of many domestic and foreign scientists. The article presents various theoretical approaches of scientists to the definition of the concept of "innovation". The influence of innovation on the competitiveness of enterprises in Ukraine is analyzed. The features and problems of introducing innovations into the production activities of agricultural enterprises are considered and the essence of the concept of "agro innovation" is determined. The factors influencing the innovation process in the agricultural sector are identified and the classification of innovations of agricultural enterprises is presented. The parameters and characteristics of the enterprises innovative potential in the agricultural sector are revealed. Priority directions of innovative activity are substantiated and the need to develop an innovative policy for business entities is determined. It is determined that the implementation of effective innovation activities of agricultural enterprises is possible with the help of state support; the need for improving the regulatory framework is substantiated. The stages of the implementation of innovative activities are determined and an algorithm for its implementation is formed. This article proposes measures that will successfully introduce innovations in production.

Key words: innovation, innovation activity, agro innovation, competitiveness, innovative potential, innovation policy, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України в міжнародний економічний простір виникає необхідність переходу вітчизняної економіки на інноваційну модель розвитку. Стрімкі зміни технологій виробництва, управління та організації підприємств викликають загострення конкурентної боротьби, у якій перемагають ті суб'єкти господарювання, що проводять інноваційну діяльність. Інновації дають змогу підприємству зайняти та утримати позицію лідера на ринку, підвищити свою продуктивність і конкурентоспроможність, тому врахування інноваційного чинника має бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль інновацій в економіці та розвитку підпри-

ємств, проблеми впровадження, а також їх вплив на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання досліджено в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед науковців, які провели ґрунтовні дослідження проблем інноваційної діяльності, можна виділити І. Вініченка [3], В. Ільїна [7], О. Кота [8], Р. Фатхутдінова [12], О. Шпикуляка [14], О. Янковської [16]. Однак з огляду на швидкі зміни економічних процесів питання інноваційної діяльності аграрних підприємств вимагає додаткових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей інноваційної діяльності аграрних підприємств та ролі інновацій у забезпеченні їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна діяльність є важливою складовою частиною системи заходів для прискорення розвитку підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та продуктивності. Основні причини виникнення інновацій полягають у появі нових науково-технічних досягнень, змінах попиту споживачів, умов державного регулювання, поведінки підприємств-суперників, можливостях забезпечення ресурсами. У науковій літературі наведено різні підходи до визначення сутності інновацій (табл. 1).

Отже, узагальнюючи наявні підходи, можемо вважати, що інновація – це біологічні, технологічні, науково-технічні, економічні, організаційні перетворення у виробництві, що відрізняються від загальноновживаних методів і спрямовані на вдосконалення виробничих процесів та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Головними особливостями інновацій є наявність науково-технічної новизни, впровадження їх у виробництво та комерційна реалізованість.

Інновації відрізняються регіональними, галузевими, функціональними, технологічними й організаційними особливостями. Інноваційна діяльність аграрних підприємств має свою специфіку, що викликано особливостями сільського господарства, оскільки основним фактором виробництва в ньому є земля, тому науковці у своїх працях виділяють поняття «агроінновація», що позначає інновацію, що реалізована в аграрній сфері. За В. Івановим [5], це є впровадженням у господарську діяльність результатів досліджень і розробок, представлених новими сортами рослин, новими технологіями у рослинництві, новими добривами й засобами захисту рослин, новими формами організації та управління, що дають змогу підвищити ефективність виробництва. О. Кот [8] вважає, що інновація в сільському господарстві – це системні впровадження в аграрне виробництво результатів науково-дослідницької роботи, які викликають позитивні якісні та кількісні зміни у характеристиці взаємозв'язків між біосферою і техносферою, а також покращують стан навколишнього серед-

овища. За О. Янковською [16], це є інноваціями, що є кінцевим результатом впровадження новації у сфері сільського господарства, який привів до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту. І. Вініченко [3] агроінновацію вважає нововведеннями у сільському господарстві, що приводять до отримання комерційного ефекту.

Інноваційна діяльність впливає на конкурентоспроможність підприємств шляхом підвищення конкурентоспроможності їх продукції, створюючи конкурентні переваги на найближчу та середньострокову перспективу; виникнення у споживачів нових потреб, які створюють конкурентні переваги на віддалену перспективу та підвищення ефективності виробництва [13, с. 116]. Інноваційна діяльність вітчизняних аграрних підприємств перебуває не в найкращому стані. Підприємства мають багато проблем, пов'язаних з ефективним використанням інновацій та їх впровадженням, що супроводжується втратою ними конкурентоспроможності на міжнародному й місцевому рівнях [9, с. 51]. Для реалізації інновацій в аграрній сфері необхідні значне фінансування, тривалі строки розроблення, а їх впровадження гальмується недостатнім рівнем державної підтримки підприємств, низьким розвитком інформаційних досліджень у галузі сільського господарства, негативним впливом інфляційних процесів, високими відсотковими ставками на банківські кредити, економічними ризиками, недосконалою нормативно-правовою базою [10, с. 130].

На інноваційний процес в аграрній сфері безпосередній вплив мають такі фактори, як різниця регіонів за кліматичними умовами та якістю ґрунтів, що впливає на технології виробництва; різний освітній рівень працівників; відмінність технології вирощування продукції за видами; значний проміжок у часі між створенням нової розробки та її масовим виробництвом, різноманітність видів сільськогосподарської продукції, що виробляється.

На підприємствах інновації здебільшого представлені застосуванням вже наявних наукових

Таблиця 1

Визначення поняття «інновація»

№	Дослідник	Сутність поняття «інновація»
1	Л. Білозор [1]	Результати наукових досліджень, представлені в готовому для впровадження вигляді, але повністю не реалізовані в масове виробництво через відсутність необхідних умов, коштів, матеріальних ресурсів тощо.
2	Р. Фатхутдінов [12]	Кінцевий результат реалізації нововведення задля зміни об'єкта управління й одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту.
3	Й. Шумпетер [15]	Нове поєднання факторів виробництва, а саме нових і поліпшених продуктів і процесів; застосування технологій до нових галузей; отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів; освоєння нових ринків збуту; нових організаційних форм виробництва та управління.
4	О. Янковська [16]	Створені або вдосконалені конкурентоспроможні технології (продукція чи послуги), які нині реалізуються у діяльності підприємства.

розробок, що сприяє інтенсифікації сільського господарства. Їх впровадження дає змогу аграрним підприємствам краще пристосуватися до змін навколишнього середовища; підвищувати якість продукції та послуг; задовольняти потреби споживачів; покращити конкурентні позиції на ринку та забезпечити високу ефективність виробництва; зміцнити фінансовий стан та зв'язки з діловими партнерами; вдосконалити власну організаційну структуру; впроваджувати енергозберігаючі та ресурсозберігаючі технології; підсилити кваліфікацію персоналу та продуктивність його роботи. За сферою застосування в аграрному виробництві виокремлюють вісім типів інновацій (табл. 2).

На інноваційну діяльність аграрних підприємств впливає система показників технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності, що забезпечує суб'єкту господарювання одержання повної інформації про стан та ефективність інноваційних процесів [9, с. 52]. Особливого значення набуває впровадження ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, серед яких актуальність має еколого безпечне використання ґрунтів, що пов'язане зі зниженням родючості, поширенням ерозійних процесів, збільшенням площі забруднення сільськогосподарських земель. Використання ресурсозберігаючих технологій обробки ґрунтів дасть змогу значно знизити витрати виробників і забезпечити зменшення впливу природно-кліматичних умов на врожайність сільськогосподарських культур.

Під час проведення інноваційної діяльності аграрних підприємств велике значення має наяв-

ність інноваційного потенціалу, а саме здатність підприємств до змін та прогресу. Він визначає, наскільки фірма спроможна виготовляти нову продукцію з кращими властивостями [10, с. 130]. Інноваційний потенціал поєднує такі елементи, як природно-кліматичні, матеріально-технічні, наукові, кадрові та організаційні. Зниження інноваційного потенціалу підприємств аграрного сектору залежить від системи регулювання інноваційної діяльності, яка має значні недоліки, серед яких слід назвати слабку розвиненість інфраструктури здійснення інновацій, зниження фінансування інноваційної діяльності, трансформацію організаційної структури суб'єктів господарювання [11, с. 62], тому зростання інноваційного потенціалу та ефективного розвитку аграрних підприємств можна досягнути за умови взаємозв'язку інвестиційної діяльності, переробної промисловості, інфраструктури інноваційної діяльності, науково-технічного співробітництва у сфері агропромислового комплексу та нормативно-законодавчої бази.

Аграрні підприємства впроваджують інноваційну діяльність у рамках інноваційної системи України. Основним ініціатором інноваційної діяльності в аграрній сфері є науково-дослідні установи Національної академії аграрних наук України та Міністерство аграрної політики та продовольства України. Суб'єктами впровадження інноваційних розробок на підприємствах аграрного сектору є їх керівники, а перевірку інновацій проводять наукові установи та спеціальні державні організації. Розвиток інноваційної діяльності розвивається нині

Таблиця 2

Класифікація інновацій аграрних підприємств

№	Тип інновації	Вид інновацій
1	Біологічні	Нові сорти та гібриди сільськогосподарських рослин.
2	Технічні	Використання нових видів устаткування, техніки та обладнання.
3	Технологічні	<ul style="list-style-type: none"> – Нові технології вирощування та оброблення сільськогосподарських культур; – вдосконалення технологічних процесів переробки сільськогосподарської сировини; – розроблення та впровадження власних пакувальних ліній, удосконалення упаковки та перевезень; – науково обґрунтовані та екологічно обумовлені системи землеробства; – нові ресурсозберігаючі технології виробництва сільськогосподарської продукції; – нові енергозберігаючі технології.
4	Хімічні	<ul style="list-style-type: none"> – Нові види добрив; – нові засоби захисту рослин; – нові системи ґрунтозахисного оброблення.
5	Економічні	<ul style="list-style-type: none"> – Нові форми організації підприємства; – нові форми та механізми інноваційного розвитку підприємства.
6	Соціальні	Сприятливі умови для життя, праці й відпочинку сільського населення.
7	Управлінські	<ul style="list-style-type: none"> – Нові форми організації праці; – нові методи управління персоналом.
8	Маркетингові	<ul style="list-style-type: none"> – Вихід на нові ринки; – пошуки нових партнерів; – розширення асортименту продукції; – проходження сертифікації та стандартизації продукції; – підвищення якості продукції та послуг.

Джерело: [2; 11; 13]

недостатньо швидкими темпами, що зумовлено відсутністю чіткої концепції інноваційних національних пріоритетів; низьким рівнем державної підтримки підприємств; проблемами розвитку науково-технічної сфери; незадовільним фінансуванням наукової діяльності; низькою інноваційною активністю підприємств; недосконалістю економічних механізмів стимулювання впровадження інновацій тощо [4, с. 42]. Отже, важливим елементом діяльності підприємств аграрного сектору є розроблення інноваційної політики, що містить важливі тактичні та стратегічні аспекти. Вона має два спрямування, такі як орієнтація на потреби ринку й споживачів та концентрація на ресурсах, а

саме досягнення в науковій і виробничій сферах, технологіях, механізмах управління.

Важливим аспектом, який потребує вдосконалення, є нормативно-правова база. Сьогодні нормативно-правова база інноваційної діяльності аграрної сфери налічує приблизно 200 нормативних документів, серед яких слід назвати Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в

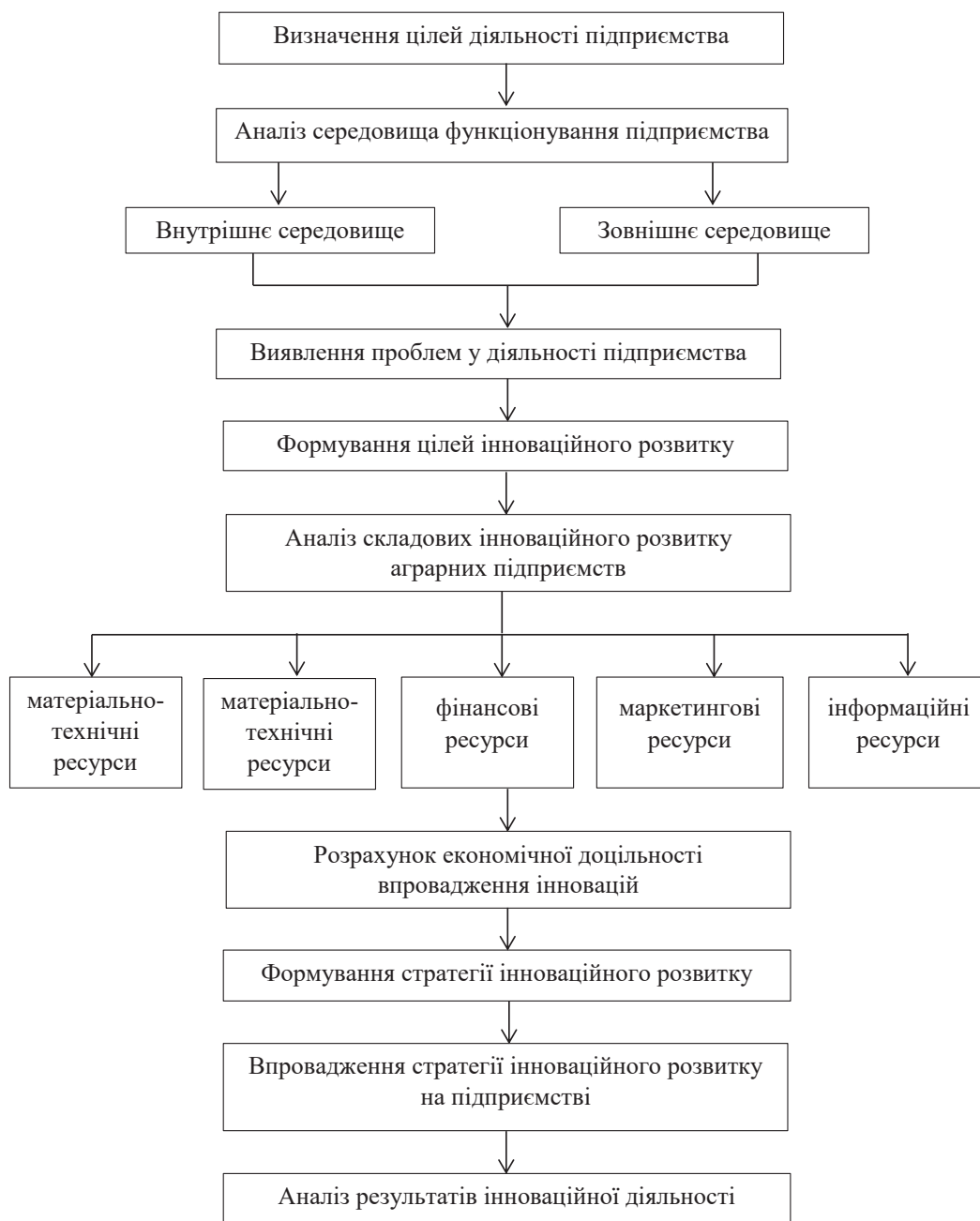

Рис. 1. Алгоритм інноваційної діяльності аграрних підприємств

Україні» та інші нормативно-правові документи, що регулюють відносини в інноваційній сфері. Однак визначені в законодавчих документах положення про розвиток інноваційної діяльності впроваджуються неповністю, що незадовільно відображається на інноваційному процесі аграрної галузі та національної економіки загалом.

Інноваційна діяльність дає позитивний результат тоді, коли вона правильно реалізована. Для забезпечення ефективності впровадження інновацій в аграрних підприємствах потрібно розробити програму стимулювання їх інноваційної діяльності; сформулювати стратегію максимального використання їх інноваційного потенціалу; здійснювати активізацію впровадження інновацій на підприємствах для підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг на ринку; надавати фінансову підтримку для закупівлі нової техніки, обладнання, сортів сільськогосподарських культур, сприяти міжрегіональному та міжнародному трансферту технологій, удосконалювати страхування інноваційних ризиків, залучати інвестиції та раціонально їх розподіляти й використовувати.

У діяльності аграрних підприємств впровадження інновацій потрібно розглядати як послідовність таких етапів, як розроблення інновацій, їх перевірка, відтворення та впровадження. Узагальнена схема інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору представлена на рис. 1.

Україна має потенційну можливість для успішного впровадження інноваційної діяльності, але на рівні держави потрібно вжити низку заходів, таких як забезпечення стабільного економічного становища в країні для залучення інвестицій в АПК; надання пільг підприємствам, що створюють інноваційний продукт; орієнтування фінансово-кредитних установ на надання кредитів підприємствам, що займаються інвестиційною діяльністю. Вжиття наведених заходів дасть змогу покращити виробництво, ефективно використовувати внутрішні та залучати зовнішні інвестиції в інноваційну діяльність.

Висновки з проведеного дослідження.

Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств надає суб'єктам господарювання конкурентних переваг, що забезпечують їх виробничо-господарську діяльність у сучасних ринкових умовах. Активізація інноваційної діяльності аграрних підприємств України є важливим фактором забезпечення їх конкурентоспроможності та ефективного розвитку аграрної галузі загалом. Успіх інноваційних перетворень забезпечується певними чинниками та умовами, розвиток яких є можливим лише під час здійснення системного підходу до дослідження інновацій.

Інноваційна діяльність аграрних підприємств формується під впливом вітчизняної інноваційної системи та має свою специфіку, що викликано осо-

бливостями сільського господарства. Більшість інноваційних перетворень спрямована на впровадження інновацій, що сприяють інтенсифікації сільського господарства та підвищенню конкурентоспроможності продукції. Щоби досягнути високих показників інноваційної діяльності аграрних підприємств, необхідно забезпечити умови для її активізації, серед яких слід назвати формування й розвиток нормативно-правової бази, що регулює інноваційні процеси, забезпечення інвестиційної привабливості інноваційних проєктів, побудову інноваційної інфраструктури, розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва. Велике значення мають розроблення та реалізація інноваційної стратегії для суб'єктів господарювання в аграрній сфері та запровадження ефективної інноваційної політики. Таким чином, на основі інноваційного розвитку можна досягнути значного підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору, що дасть можливість українським товаровиробникам посісти провідне місце на світових ринках продукції аграрного виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білосор Л. Інноваційна продукція в аграрній сфері: ідентифікація, створення та використання. *Економіка АПК*. 2012. № 10. С. 114–119.
2. Вишневецька О., Дюміна С. Інноваційні особливості технологічного оновлення підприємства аграрного сектору. *Фінансовий простір*. 2015. № 3 (19). С. 202–206.
3. Вініченко І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1 (5). Т. 1. С. 44–48.
4. Замрига А. Інноваційна діяльність як фактор конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 41–44.
5. Иванов В. Методологические основы инновационного развития агропромышленного комплекса. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. 2008. № 2 (2). С. 50–59.
6. Кирилов Ю. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 420 с.
7. Ільїн В., Ільїна О. Конкурентоспроможність аграрних підприємств на інвестиційно-інноваційних засадах в умовах глобалізації : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 497 с.
8. Кот О. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми науки*. 2008. № 9. С. 30–37.
9. Полегенька М. Особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах України. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 49–54.
10. Руденко Г. Особливості впровадження інновацій у діяльність сільськогосподарських підприємств. *Бізнес-Інформ*. 2015. № 5. С. 128–132.

11. Транченко Л., Транченко О. Впровадження конкурентоспроможних інноваційних засобів у сільськогосподарське виробництво. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2014. № 25. С. 60–65.

12. Фатхутдинов Р. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. Москва : ИНФРА, 2000. 312 с.

13. Чіков І. Фактори підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК на основі інноваційних перетворень. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: *Економіка і управління*. 2018. № 5. Т. 29 (68). С. 113–117.

14. Шпикуляк О. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності. *Економіка АПК*. 2011. № 12. С. 109–116.

15. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва : Прогресс, 1992. 232 с.

16. Янковська О. Особливості інновацій в сільському господарстві. *Економіка XXI століття: виклики та проблеми*. 2012. № 4. С. 30–33.

REFERENCES:

1. Bilozor L. (2012) Innovatsiina produktsiia v ahrarnii sferi: identyfikatsiia, stvorennia ta vykorystannia [Innovative products in the agrarian sector]. *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 114–119.

2. Vyshnevskia O., Diimina S. (2015) Innovatsiini osoblyvosti tekhnolohichnogo onovlennia pidpriemstva ahrarnoho sektora [Innovative features of technological modernization of agricultural enterprises]. *Finansovyi prostir*, no. 3 (19), pp. 202–206.

3. Vinichenko I. (2012) Innovatsiina diialnist ahrarnykh pidpriemstv: stan ta priorityety [Innovative activity of agrarian enterprises: state and priorities]. *Biuletyn Mizhnarodnogo Nobelivskoho ekonomichnogo forumu*, no. 1 (5), t. 1, pp. 44–48.

4. Zamryha A. (2014) Innovatsiina diialnist yak faktor konkurentospromozhnosti pidpriemstv ahrarnoho sektoru [Innovative activity as a factor of competitiveness of enterprises of the agrarian sector]. *Yevropeiski perspektivy*, no. 3, pp. 41–44.

5. Yvanov V. (2008) Metodologicheskie osnovy innovatsionnogo razvitiya agropromyshlennogo kompleksa [Methodological basis of innovative development of agroindustrial complex]. *Ekonomicheskie i sotsialnie peremenyi: fakty, tendentsii, prognoz*, no. 2 (2), pp. 50–59.

6. Kyrylov Ye. (2015) *Kontseptualni zasady konkurentospromozhnoho rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Conceptual

foundations of competitive development of agrarian sector of economy of Ukraine in the conditions of globalization]. Kherson : OLDI-PLIUS (in Ukrainian).

7. Ilin V., Ilina O. (2016) *Konkurentospromozhnist ahrarnykh pidpriemstv na investytsiino-innovatsiinykh zasakh v umovakh hlobalizatsii* [The competitiveness of agrarian enterprises on the investment-innovation basis in the conditions of globalization]. Kyiv : NNTs "IAE" (in Ukrainian).

8. Kot O. (2008) Teoretychni aspekty innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky ta yoho orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia [Theoretical aspects of innovative development of the agricultural sector of the economy and its organizational and economic support]. *Problemy nauky*, no. 9, pp. 30–37.

9. Polehenka M. (2017) Osoblyvosti innovatsiinoi diialnosti v ahropromyslovykh pidpriemstvakh Ukrainy [Featuring of innovation in agricultural enterprises of Ukraine]. *Ahrosvit*, no. 6, pp. 49–54.

10. Rudenko H. (2015) Osoblyvosti vprovadzhenia innovatsii u diialnist silskohospodarskykh pidpriemstv [Specific features of implementing innovations into activities of agricultural enterprises]. *Biznes-Inform*, no. 5, pp. 128–132.

11. Tranchenko L., Tranchenko O. (2014) *Vprovadzhenia konkurentospromozhnykh innovatsiinykh zasobiv u silskohospodarske vyrobnytstvo* [Implementation of innovative competitive in agriculture]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu "Ostrozka akademii"*. Seriiia "Ekonomika", no. 25, pp. 60–65.

12. Fatkhutdynov R. (2000) *Konkurentospobnost: ekonomyka, stratehiya, upravlenye* [Competitiveness: economy, strategy, management]. Moscow : YNFRA (in Russian).

13. Chikov I. (2018) Faktory pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv APK na osnovi innovatsiinykh peretvoren [Factors of increasing competitiveness of agricultural enterprises on the basis of innovative transformations]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho*. Seriiia: *Ekonomika i upravlinnia*, no. 5, t. 29 (68), pp. 113–117.

14. Shpykuliak O. (2011) Etapnist innovatsiinoho protsesu ta otsinka efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti [The stage of the innovation process and the evaluation of the effectiveness of the innovation activity]. *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 109–116.

15. Shumpeter Y. (1992) *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [Theory of economic development]. Moscow : Progress (in Russian).

16. Yankovska O. (2012) Osoblyvosti innovatsii v silskomu hospodarstvi [Features of innovations in agriculture]. *Ekonomika XXI stolittia: vyklyky ta problemy*, no. 4, pp. 30–33.